

Een werkgerichte benadering van de dichtbundel *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen* van Matthijs van der Merwede (1613-1664)

Agnes Peijster

S4243463

8 juni 2016

Bachelorwerkgroep 'Op reis, op schrift'

Aantal woorden: 11559

Definitieve versie

Begeleider: A. Moss, MA

Tweede lezer: dr. L. Jensen

Inhoudsopgave

Woord vooraf

Samenvatting

1. Inleiding

1.1 Matthijs van der Merwede (1613-1664)

1.2 Reizen in de vroegmoderne tijd

2. Status quaestionis

2.1 Seksualiteit en prostitutie ten tijde van de zeventiende eeuw

2.2 Een gedreven erotomaan

3. Methode

3.1 Methode van het onderzoek

4. *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen*

4.1 Algemene bespreking dichtbundel

4.2 Analyse van de erotische gedichten

4.3 Andere elementen dichtbundel

5. Conclusie en discussie

5.1 (G)een blad voor de mond

5.2 Van der Merwede als literator?

5.3 Discussie

6. Bibliografie

7. Bijlagen

Woord vooraf

Tijdens mijn studie Nederlandse Taal en Cultuur heb ik kennis mogen maken met de verschillende vakgebieden van deze opleiding. Al vanaf het eerste jaar wordt mijn interesse gewekt door de letterkundige vakken. De combinatie van cultuurgeschiedenis en taal die daarbij centraal staat, heeft mij altijd erg aangesproken. De keuze voor een bachelorwerkstuk in de richting Letterkunde was dan ook snel gemaakt.

Een tijd terug stuitte ik bij toeval op de naam Matthijs van der Merwede. Sindsdien heb ik me door middel van secundaire bronnen meer verdiept in het leven van deze dichter. Zo kwam ik ook op het idee om zijn eerste dichtbundel, *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen*, als uitgangspunt voor mijn bachelorwerkstuk te gebruiken. Hoewel het onderwerp enigszins afwijkt van het algemene onderwerp van mijn bachelorwerkgroep, heb ik van mijn begeleiders de vrijheid gekregen hierover te schrijven.

Bij dezen wil ik dan ook mijn waardering uitspreken voor de goede begeleiding die ik heb gekregen van mijn eerste begeleider, Alan Moss. Lotte Jensen wil ik bedanken voor haar adviezen na afloop van mijn presentatie die ik tussentijds heb gehouden. Tot slot wil ik mijn vriendinnen bedanken. De vele uren die ik met hen in de Universiteitsbibliotheek heb doorgebracht zijn voor mij een ontzettende drijfveer geweest.

Agnes Peijster

Nijmegen, 8 juni 2016

Samenvatting

In dit onderzoek is de dichtbundel *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen* van Matthijs van der Merwede (1613-1664) als uitgangspunt genomen. Na een bespreking van secundaire bronnen waarin is ingegaan op de dichter en de omgang met seksualiteit en prostitutie ten tijde van de zeventiende eeuw, zijn de verschillende onderdelen uit de dichtbundel geanalyseerd. De onderzoeksvraag luidt daarbij als volgt: *Hoe verhouden de andere elementen van de dichtbundel Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen van Matthijs van der Merwede zich ten opzichte van de erotische gedichten?* Verwacht werd dat Van der Merwede ofwel de andere elementen heeft gebruikt om zo te voorkomen dat men hem als pedofiel zag, ofwel dat hij met zijn werk past binnen de Europees libertijnse traditie. Tot op heden ging de aandacht vrijwel alleen uit naar de erotische gedichten. Dit onderzoek heeft daar verandering in gebracht. De conclusie laat zien dat de dichter lijkt aan te sluiten bij de Europees libertijnse traditie.

1. Inleiding

1.1 Matthijs van der Merwede (1613-1664)

Wie gevraagd wordt een rijtje dichters uit de zeventiende eeuw op te noemen, zal waarschijnlijk niet zo snel denken aan de naam Matthijs van der Merwede. Toch heeft deze man, ook wel omschreven als een van de meest omstreden en subtiel verzwegene dichters uit de Nederlandse literatuur, heel wat stof doen opwaaien met de verschijning van zijn bundel *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen*. Het zijn de openhartige en erotische gedichten die menig lezer zullen hebben doen blozen en die tevens ervoor hebben gezorgd dat er als het ware een taboe rust op de spraakmakende bundel. In de afgelopen jaren hebben meerdere auteurs geschreven over deze man, maar bij het grote publiek is hij tot op heden nog vrij onbekend. Om wat voor persoon gaat het hier precies?

Op 7 juli 1613 werd Matthijs van der Merwede, heer van Clootwijk, geboren te Geertruidenberg. Van der Merwede stamde af van een familie die behoorde tot de lage Hollandse adel (de heren van Clootwijk). Zijn vader was rentmeester van de bezittingen van de koninklijke familie in Geertruidenberg. Toen hij dertien jaar oud was, in 1626, werd hij al wees. Ondanks deze voor hem waarschijnlijk zware omstandigheden is hij in Utrecht naar de Latijnse school gegaan en begon hij in 1634 aan een studie rechten in Leiden. Daarna heeft hij enkele jaren in Den Haag gewoond. In die periode raakte Van der Merwede diep in de schulden. In 1647 vertrok hij naar Rome. Zijn grote liefde Amarillis, die hem naar het schijnt wreed heeft afgewezen, achterlatend. Van Stipriaan schrijft dat Van der Merwede in Rome gezelschap had van zijn vrienden Adriaan van Bleyenburg, heer van Naaldwijk, Reyer Anslo, Nicolaas Heinsius, Arnout Hellemans Hooft en dat hij ook goede contacten had met de Bentveughels, een losse groep Nederlandse schilders die daar werkte.¹ Volgens Gelderblom et al. stierf

---

¹ Van Stipriaan (2014), p. 50

hij op 3 maart 1664 aan boord van een schip voor de zuidkust van het tegenwoordige Vietnam.² Gelderblom et al. baseren zich in hun uitgave op dr. P.C.A. van Putte, die, zo schrijven zij: “zo vriendelijk was voor deze inleiding zijn materiaal over Van der Merwedes leven ter inzage te geven”.³

Na een verblijf van drie jaar keerde de dichter weer terug naar de Republiek. Volgens Gelderblom et al. was de aanleiding daarvoor de ziekte van zijn zuster Margaretha.⁴ Bij thuiskomst bleek zij echter al te zijn overleden. In 1657 trouwde Van der Merwede met Debora van Spronssen. Met haar kreeg hij drie kinderen. Toch liep zijn leven op dat moment alles behalve soepel. Op de vlucht voor schuldeisers vertrok hij naar Antwerpen. Begin jaren zestig trad hij in dienst bij de VOC: voor iemand met enorme schulden was dat vaak een laatste redmiddel om er financieel weer bovenop te komen.⁵

Hoewel Van der Merwede dus wel degelijk een reis heeft gemaakt in de jaren vijftig, heeft dat niet geresulteerd in een doorsnee reisverslag. Zoals hierboven al genoemd, heeft hij in plaats van een reisverslag een dichtbundel geschreven over onder andere de opmerkelijke avonturen die hij beleefde in Rome met zeer jonge meisjes. De volledige titel van de bundel luidt als volgt: *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen, Van MvM. Hr. van Cl.: voor-gevallen bescheven in 't jaer 1647, 48, 49 en 50*. Van der Merwede ging dus op reis, maar deed dat niet op de gebruikelijke manier. Hoe zat het met reizen in zijn tijd en welke vorm van reizen heeft betrekking op de dichter? In de volgende paragraaf zal worden stilgestaan bij het reizen in de vroegmoderne tijd. De bedoeling is dat deze uiteenzetting inzicht geeft in het type reis dat Van der Merwede heeft gemaakt.

---

² Gelderblom et al. (2004), p. 9. Over zijn sterfdatum zijn de meningen verdeeld. Porteman en Smits-Veldt schrijven bijvoorbeeld dat Van der Merwede in 1666 is overleden.

³ Gelderblom et al. (2004), p. 13

⁴ Gelderblom et al. (2004), p. 8

⁵ Van Stipriaan (2014), p. 51

1.2 Reizen in de vroegmoderne tijd

Voor velen is het tegenwoordig de normaalste zaak van de wereld: in de auto stappen of een ticket boeken naar een zonnig oord en volop genieten van een heerlijke vakantie. Alhoewel een leven zonder mooie reizen voor de meesten bijna ondenkbaar is, wordt het niet eens al zo heel lang beschouwd als iets wat erg gebruikelijk is. Toch werd er zelfs in de zeventiende eeuw zo nu en dan al een uitstapje gemaakt naar het buitenland.

Hoe werd er in die tijd gereisd? Het waren vooral jonge mannen uit de elite die het zich konden veroorloven een reis te maken naar bijvoorbeeld Engeland, Frankrijk en Italië. Voor vrouwen was het destijds niet gepast om zich in een buitenlands avontuur te storten. Het begrip Grand Tour wordt regelmatig genoemd wanneer men spreekt over het reizen in die tijd. Volgens Verhoeven raakte deze term in Engeland tijdens de zeventiende eeuw ingeburgerd om er een lange, aristocratische studiereis naar Frankrijk en Italië mee aan te duiden.⁶ Ook in Nederland werd later de term Grand Tour aan de Noord- en Zuid-Nederlandse woordenschat toegevoegd.⁷ Frank-van Westrienen geeft aan dat wanneer men het over een zogeheten 'grote tour' had, daar over het algemeen een lange rondreis door Europa mee bedoeld werd. Een 'kleene tour' daarentegen wees volgens haar op een korte educatiereis langs Parijs en de Loire. Neutrale begrippen als 'reyze', 'reys' of 'itinerarium' waren volgens Verhoeven echter veel populairder onder de Hollandse en Brabantse reizigers dan de term 'Grand Tour'.⁸ Uit een reisverslag heeft hij opgemaakt dat zowel een lange *Grand Tour* door Italië als een vluchtig uitstapje van Amsterdam naar Zeeland onder het kopje *reis* thuishoorde.⁹ Los van alle terminologie werd educatie gezien als een belangrijk reisdoel in de zeventiende eeuw.

Van der Merwede behoorde ook tot één van de mannen die het zich kon veroorloven voor langere tijd naar het buitenland te vertrekken. Een opvallend verschil is wel dat hij een stuk ouder was dan de meesten. Toen hij aan zijn avontuur begon, was hij namelijk al vierendertig. Zoals gezegd maakten veel van die jongemannen een Grand Tour, waarvan het gebruik van de term volgens Frank-van Westrienen teruggaat naar het jaar 1605. Over de inhoud ervan schrijft ze het volgende:

De principiële opzet van zo'n reis als sluitstuk der opvoeding van jeugdige adel en patriciaat – zien en leren -, was steeds dezelfde. De feitelijke uitvoering was, afhankelijk van vele factoren, vatbaar voor talloze varianten. Maar hoe de cirkel of ellips van de Tour ook beschreven werd, steeds ging de lijn van omtrek door Frankrijk en dikwijls door Italië.¹⁰

Van der Merwede kijkt in verschillende opzichten af van deze beschrijving. Zo blijkt uit zijn bundel niet dat hij colleges heeft gevolgd om te om zo kennis op te doen en was de reis voor hem niet een specifieke voorbereiding op een succesvolle ambtelijke carrière. Het educatieve reisdoel lijkt bij hem dus ver te zoeken. Maar, zoals uit het citaat van Frank-van Westrienen blijkt, er waren talloze varianten van een Grand Tour mogelijk. Het vroegere idee van een vaststaand begrip is bovendien veel

---

⁶ Verhoeven, G. (2009), p. 15

⁷ Verhoeven, G. (2009), p. 15

⁸ Verhoeven, G. (2009), p. 15

⁹ Verhoeven, G. (2009), p. 16

¹⁰ Frank-van Westrienen, A. (1958)., p. 2

veranderlijker geweest dan in eerste instantie werd gedacht: ook andere bestemmingen, motivaties en activiteiten waren niet ongebruikelijk.¹¹ Hoewel de term wellicht wat ongelukkig is, zou wat dat betreft over de reis van Van der Merwede voorzichtig kunnen worden gezegd dat die in ieder geval deels leek op die van een Grand Tour. Mede omdat hij was omringd met vrienden die behoorden tot de zogeheten Grand Touristen. Tevens heeft hij wel verslag uitgebracht van zijn belevenissen. Weliswaar niet in de bekende prozavorm, maar gedichten die gaan over wat hij tijdens zijn verblijf in het buitenland heeft meegemaakt.

Het is belangrijk deze gedachte in het achterhoofd te houden bij het bestuderen van de zeventiende-eeuwse dichtbundel. In het volgende hoofdstuk zal eerst uitgebreid worden stilgestaan bij wat er al is geschreven over seksualiteit en prostitutie tijdens de zeventiende eeuw (in vroegmodern Rome) en over de dichtbundel van Van der Merwede. Vervolgens zal de dichtbundel als casus worden gebruikt. Hierbij wordt gebruik gemaakt van dezelfde soort secundaire literatuur als in eerder onderzoek. Dat heeft twee redenen, waarvan de eerste al is besproken: Van der Merwede bevond zich onder Grand Touristen als Anslo en Hellemans Hooft en onderzoek naar de Grand Tour is de grootste bron van informatie.

---

¹¹ Verhoeven, G. (2009), p. 20

2. Status quaestionis

2.1 Seksualiteit en prostitutie ten tijde van de zeventiende eeuw

In verschillende literatuurbeschrijvingen valt te lezen waarom het in de vroegmoderne tijd niet ongebruikelijk was dat jonge mannen van goede afkomst voor langere tijd naar het buitenland vertrokken. Met name voor jonge heren die een carrière in de politiek of ambtenarij nastreefden leek zo'n lange reis nuttig.¹² Een langdurig buitenlands bezoek kon volgens Verhoeven worden gezien als een groot voordeel:

Een bezoek aan Parijs, Rome of Londen bood voor hen de kans om vreemde talen te leren, strategische contacten te leggen en de ingewikkelde regels van het hofceremonieel te bestuderen, kortom kennis en vaardigheden te verwerven die in een toekomstige loopbaan als diplomaat, ambtenaar of hoveling van pas zouden komen.¹³

Uitgaande van deze beschrijving lijkt het alsof mannen tijdens een reis zich voorbeeldig gedroegen en vooral baat hadden bij een goed, zakelijk netwerk. Er is echter ook behoorlijk wat literatuur die een heel andere kant van deze tijd schetst. In de introductie is al even kort aangestipt dat de dichtbundel van Van der Merwede vol staat met erotische belevenissen uit de tijd die hij doorbracht in Italië. Om die gedichten goed te kunnen analyseren, is het van belang de context te kennen waarin die geschreven zijn. Hoe zat het met seksualiteit tijdens zo'n Grand Tour in de zeventiende eeuw? Komt het beeld dat er in de literatuur geschetst wordt over seksualiteit en prostitutie overeen met Van der Merwedens *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triumpfen*? In deze paragraaf zal bij deze aspecten worden stilgestaan. Verscheidene secundaire bronnen zullen worden besproken om zo tot een helder inzicht te komen wat betreft de omgang met seksualiteit en prostitutie ten tijde van de zeventiende eeuw.

In *Losbandige jeugd. Jongeren en moraal in de Nederlanden tijdens de late Middeleeuwen en de Vroegmoderne Tijd* beschrijven meerdere auteurs wat voor gedrag de jeugd – en dan met name de jongens – vertoonden in onder andere de zeventiende eeuw. Een ding wordt al snel duidelijk: bezorgdheid en geklaag over 'de jeugd van tegenwoordig' is iets van alle tijden. Hoewel in deze uitgave gefocust wordt op de studenten, geeft het de lezer toch een fraai beeld van de meer 'ongure' praktijken die zich voordeden tijdens de uitstapjes naar het buitenland. Naast beschrijvingen van overmatig alcoholverbruik, geeft Tervoort aan dat de lichamelijke behoeften zeker niet vergeten werden: "Voor wat betreft de vleselijke lusten kan men stellen dat alle universiteitssteden buurten hadden waar de brandende verlangens van de jonge studentenpopulatie voor weinig of veel geld konden worden geblust."¹⁴ Hij lijkt dan ook te suggereren dat het in die tijd zeker niet ongebruikelijk was voor jonge mannen om een bezoek af te leggen aan een bordeel. Sterker nog, zo schrijft Tervoort, in Italiaanse steden waren het niet zomaar bordelen: vrouwen uit bijvoorbeeld Bologna (amixias) zouden in een dienstbare verhouding hebben gestaan tot hun 'heer', waarbij ze allerlei diensten verrichtten voor hem,

---

¹² Verhoeven, G. (2009), p. 77

¹³ Verhoeven, G. (2009), p. 77

¹⁴ Tervoort, A. (2004), p. 30

ook seksuele.¹⁵ Onmatigheid in omgang met vrouwen, en dan vooral in combinatie met drank en gokken, leiden tot ordeverstoring, ziekte en in sommige gevallen zelfs de dood.¹⁶

Ook Frank-van Westrienen bericht over het in die tijd beruchte Italië. P.C. Hooft constateerde: “Venetië abondeert meer van hoererye dan eenige stad van Italia”.¹⁷ Volgens Frank-van Westrienen was het ‘kwaad’ in Rome minstens zo erg. Naast de eigen zoon van P.C. Hooft, Arnout Hellemans, waren er volgens de auteur wel meer Hollandse bezoekers die zich aan het genot van een “verboden min” overgaven. Een verblijf van lange duur in Rome – zoals in het geval van Van der Merwede – was volgens haar ook wel de duivel verzoeken.¹⁸ Aan iedere grote stad in Italië kleefde volgens Frank-van Westrienen wel een vlekje.¹⁹ Ze schrijft dat ouders van jonge mannen vaak bezwaar maakten tegen een reis naar Italië. Maar, er werd door sommigen ook beweerd dat ze voor Frankrijk nog veel meer zouden moeten vrezen. Frank-van Westrienen concludeert daaruit:

Ouders doen er dan ook maar het verstandigste aan hun zoon de steeds zo fel begeerde toestemming te geven voor bezoek aan Italië en de hemel voor zoonlief standvastigheid af te smeken op het terrein der goeden zeden.²⁰

Lotte van de Pol heeft een heel boek gewijd aan prostitutie in de zeventiende en achttiende eeuw. Ze heeft zich bij het schrijven van haar boek gericht op de stad Amsterdam en dus niet de situatie uit andere, buitenlandse, steden erbij betrokken. Aangezien Matthijs van der Merwede wel is opgegroeid in Holland, en dus in dezelfde cultuur, kan deze omgeving zeker van invloed zijn geweest op zijn latere gedrag tijdens zijn verblijf in Italië. Het is daarom interessant om ook deze secundaire bron te bespreken. Volgens Van de Pol was in de vroegmoderne tijd eer een zeer belangrijk aspect. Prostitutie was het oneerlijke bedrijf bij uitstek en hoeren en hoerenwaarden- en waardinnen waren per definitie eerloos.²¹ Ze geeft aan dat vooral bij vrouwen de eer en goede naam afhankelijk was van hun seksuele reputatie. Maar, ook voor mannen waren eer en seksueel gedrag met elkaar verbonden: “Overspel, hoerenlopen en afwijkende seksuele praktijken deden de naam van een man geen goed (...)”.²²

Prostituees werden absoluut niet gewaardeerd in de ogen van de burgerij, omdat ze geen seksuele eer hadden en vaak in aanraking waren geweest met justitie.²³ Van de Pol benadrukt dat dit zeker niet alleen in Amsterdam het geval was: ze geeft aan dat Elizabeth Cohen beschrijft hoe in het zeventiende-eeuwse Rome prostituees zich tot aan de rechtbank toe tegen belediging te weer stelden.²⁴ Dit gegeven is interessant gezien het feit dat de avonturen van Van der Merwede met zijn prostituees zich grotendeels afspeelden in deze stad. Volgens Van de Pol heeft de omvang van de prostitutie niet

---

¹⁵ Tervoort, A. (2004), p.30-31

¹⁶ Tervoort, A. (2004), p.31

¹⁷ Frank-van Westrienen (1983), p. 58

¹⁸ Frank-van Westrienen (1983), p. 58

¹⁹ Frank-van Westrienen (1983), p. 58

²⁰ Frank-van Westrienen (1983), p. 59

²¹ Pol van de, L. (1996), p. 71

²² Pol van de, L. (1996), p. 74

²³ Pol van de, L. (1996), p. 84

²⁴ Pol van de, L. (1996), p. 84

alleen te maken met de grootte van een stad, maar ook met haar karakter en het overheidsbeleid. Deze twee factoren zijn veranderlijk en het aantal prostituees zal volgens haar daarom ook gevarieerd hebben. Het vervolgingsbeleid veranderde het meest: “In de tweede helft van de zeventiende eeuw werd de prostitutie vervolgd, maar was het beleid niet erg effectief (...) juist het laatste kwart van de zeventiende eeuw een periode van hausse in de prostitutie geweest.”²⁵ De tijd waarin Van der Merwede verbleef in Rome, 1647-1650, is dus waarschijnlijk precies een periode geweest waarin prostitutie ook al wel op grote schaal voorkwam.

Hoewel in de gedichten van Van der Merwede de zeer jonge leeftijden van de meisjes opmerkelijk zijn, waren volgens Van de Pol heel jonge prostituees zeer zeldzaam. Nog geen tien procent was jonger dan negentien jaar en slechts enkelen waren tussen de vijftien en zestien jaar oud.²⁶ Echter dient hierbij te worden opgemerkt dat deze cijfers betrekking hebben op de situatie in Amsterdam omstreeks 1650. Wellicht lagen de verhoudingen in Rome in die tijd heel anders. Het zou natuurlijk ook heel goed kunnen dat Van der Merwede een uitzondering vormt op de ‘regel’ gezien de leeftijd van zijn Roomse nimfen. Wat voor achtergrond hadden die prostituees? Tot ongeveer 1720 waren de gearresteerde prostituees – dat waren immers de prostituees waarvan eigenschappen met grote zekerheid konden worden vastgesteld – voor het grootste deel afkomstig uit de naai- en textielvakken.²⁷ Van de Pol geeft het volgende beeld van een prostituee: “De typische prostituée was een alleenstaande jonge vrouw, naaister of textielarbeidster, niet geworteld in de stad maar vanuit een Hollandse of Noord-duitsse stad naar Amsterdam getrokken.”²⁸

Niet alleen in Amsterdam, maar ook in de rest van Europa was het volgens Van de Pol niet mogelijk prostitutie uit te roeien, aangezien de politie niet was opgewassen tegen de groeiende omvang ervan.²⁹ Ze beschrijft dat het gevolg hiervan was dat in meerdere landen de overheid zich zorgen maakte over de gezondheid van haar burgers. Syfilis was een van de geslachtsziekten waar in die tijd veel voor werd gevreesd. Niet alleen dit soort ernstige lichamelijke kwalen vormden een groot risico. Wie naar de hoeren ging of wie werkte in de prostitutie kon daarvoor worden gestraft: “Volgens de wetten was elk soort van hoererij, begaan door zowel mannen als vrouwen, strafbaar, maar in de praktijk zijn vooral de prostituées en de organisatoren bestraft.”³⁰

Maar hoe was de situatie in Rome? In die stad verbleef immers de dichter die in dit onderzoek centraal staat. Elizabeth Cohen heeft onderzoek gedaan naar deze specifieke situatie in Rome. Haar artikel ‘Seen and known: prostitutes in the cityscape of late-sixteenth-century Rome’ gaat over de omgang met prostituees in de Italiaanse stad. Overigens moet hierbij worden gezegd dat het gaat om de situatie eind zestiende eeuw, dus een eeuw voor het verblijf van Van der Merwede. Cohen merkt in haar artikel op dat in die tijd iedere stad te maken had met prostituees, maar dat die in Rome een

---

²⁵ Pol van de, L. (1996), p. 101

²⁶ Pol van de, L. (1996), p. 102

²⁷ Pol van de, L. (1996), p. 104

²⁸ Pol van de, L. (1996), p.104

²⁹ Pol van de, L. (1996), p.160

³⁰ Pol van de, L. (1996), p. 203

ongebruikelijk prominente plaats innamen in de cultuur en sociale praktijken.³¹ Ze schrijft dat het dan ook geen toeval is dat twee bekende zestiende-eeuwse literaire werken over prostitutie, *La Lozana anduluza* van Francisco Delicado en *Ragionamenti* van Pietro Aretino, zich afspelen in Rome.³² Net als de oude gebouwen en de moderne monumenten waren prostituees volgens haar een opvallend kenmerk van de stad. Degenen die in die periode aan de macht waren in Rome hebben er volgens Cohen van alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat de prostituees uit het zicht verdwenen. Zo werd geprobeerd om voor hen een aparte wijk te creëren, maar de afzondering bleek geen positieve effecten te hebben.³³ Samenvattend concludeert Cohen dat er in de laatste decennia van de zestiende eeuw in Rome veel ophef is geweest over de prostituees, waarbij sprake was van langdurige geschillen en aanpassingen.³⁴ Hoewel de situatie die Cohen beschrijft zich al honderd jaar eerder voordoet, geeft het artikel toch een indruk van de stand van zaken in Italië. Gezien de hoeveelheid prostituees is het dus niet heel vreemd dat Van der Merwede juist in deze stad allerlei erotische avonturen heeft meegemaakt waar hij vervolgens gedichten over heeft geschreven.

De besproken secundaire literatuur heeft inzicht gegeven in de omgang met seksualiteit en prostitutie ten tijde van de zeventiende eeuw. Het is belangrijk deze context in ogenschouw te nemen bij het bestuderen van Van der Merwedes dichtbundel, wat zal gebeuren in het vierde hoofdstuk. Voordat die dichtbundel kan worden geanalyseerd, is het uiteraard eerst van belang te weten wat er in eerder onderzoek over Van der Merwede is geschreven. In de volgende paragraaf zullen daarom secundaire bronnen waarin is geschreven over de dichter onder de loep genomen worden.

---

³¹ Cohen, E.S. (1998), p. 396

³² Cohen, E.S. (1998), p. 396

³³ Cohen, E.S. (1998), p. 404

³⁴ Cohen, E.S. (1998), p. 408

2.2 Een gedreven erotomaan

Over de dichter Matthijs van der Merwede (1613-1664) is een hoop geschreven. In deze passage zal worden gekeken naar de wijze waarop er door een aantal literatuurgeschiedschrijvingen aandacht is besteed aan de man die een dichtbundel vol erotische gedichten schreef. Gaan de auteurs daarbij vooral in op zijn gedichten en blijven zij wat dat betreft dus dicht bij de tekst? Of bespreken zij vooral de turbulente jaren van Van der Merwede tijdens zijn verblijf in Rome en gaan zij ook in op zaken als seksualiteit en prostitutie? Kortom: een beschrijving van de manier waarop deze zeventiende-eeuwse dichter besproken wordt in secundaire literatuur, waarbij de vraag of er sprake is van een werkgerichte of auteursgerichte benadering centraal staat.

Bijna vierhonderd jaar na het verschijnen van de dichtbundel is in 2004 onder leiding van Arie-Jan Gelderblom een bloemlezing verschenen van Van der Merwedes beruchte *Uyt-heemsen oorlog, ofte Roomse min-triompfen*. In deze editie is een groot deel van de gedichten uit de oorspronkelijke bundel voorzien van de nodige uitleg: een handig hulpmiddel voor wie een poging doet de zeer moeilijke poëzie van Van der Merwede de begrijpen. De woorden van toen kunnen vandaag de dag een compleet andere betekenis hebben. Niet alleen het taalgebruik is moeilijk, ook de stijl waarin de gedichten zijn vormgegeven draagt bij het de moeilijkheidsgraad. Die combinatie maakt het lastig de gedichten na een eerste lezing goed te interpreteren. Voorafgaand aan de gedichten staan Gelderblom et al. in hun inleiding stil bij de dichter als persoon. Ze geven aan dat de bundel vanwege de details zowel voor de lezers van toen als nu erg choquerend wordt ervaren. Daar voegen de auteurs wel iets aan toe: “Overigens was zulke prostitutie mogelijkerwijs in het toenmalige Europa gebruikelijker dan thans.”³⁵ Ook al was prostitutie in die tijd misschien gebruikelijker, Gelderblom et al. geven aan dat Van der Merwede wellicht bewust ervoor heeft gekozen zich op jonge meisjes te storten op een plek waar hij niet herkend zou worden: “Mogelijk is ook dat de op jonge meisjes vallende man zich juist in den vreemde, buiten bereik van herkende blikken, aan zijn passies wijdde.”³⁶ Daarmee lijken ze te suggereren dat zijn gedrag in ieder geval bij de mensen die hem kenden niet zou worden geaccepteerd of als onjuist zou worden beschouwd. Desondanks was het verslag doen over dit soort seksueel verkeer ten tijde van de Republiek niet ongewoon.³⁷ Gelderblom et al. schetsen nog kort het verloop van de reis van Van der Merwede en het verdere verloop van zijn leven, waarna zij ingaan op de dichtbundel. De titel, waarin alle jaartallen genoemd staan waarin de ‘voorgevallen’ plaats hebben gevonden, duidt volgens de auteurs erop dat het gaat om feiten. “Het is een wezenlijk kenmerk van zijn poëzie dat Van der Merwede heel dicht op de tijd en op de werkelijkheid schrijft”.³⁸ De rode draad van de bundel is volgens Gelderblom et al. Van der Merwedens liefde voor het meisje Amarillis. De bundel bevat volgens deze auteurs moeilijke gedichten van een niet-idealistische dichter. Een pornograaf willen ze hem echter niet noemen: “tal van kenmerken van dit oeuvre geven het eerder

---

³⁵ Gelderblom, A. et al. (2004), p. 8

³⁶ Gelderblom, A. et al. (2004), p. 8

³⁷ Gelderblom, A. et al. (2004), p. 8

³⁸ Gelderblom, A. et al. (2004), p. 9

een plaats binnen de Europese libertijnse traditie van zijn tijd dan binnen de pornografie.”³⁹ Wat wordt er eigenlijk verstaan onder het libertinisme? Volgens Gelderblom et al. gaat het daarbij om de behoefte om vrij te denken en onafhankelijk te oordelen, en de weigering zich te binden aan godsdienst en publieke moraal.”⁴⁰

Naast de Europese libertijnse traditie bestond er ook een Europees pornografische traditie. Over die traditie, en specifiek over Nederlandse pornografische romans van eind zeventiende eeuw, heeft Inger Leemans een proefschrift geschreven. Volgens haar beginnen alle geschiedenissen van de pornografie in Italië in de zestiende eeuw.⁴¹ Pietro Aretino staat bekend als de ‘vader van de pornografie’, vanwege door hem geschreven sonnetten, aldus Leemans. Ze geeft aan dat zijn werk *Ragionamenti* het prototype is geworden van het zeventiende-eeuws pornografisch proza. In zijn voorrede geeft Van der Merwede aan dat de natuur de mens drijft tot seks. Aretino doet een soortgelijke bewering: de hoeren kunnen volgens hem de burgers tot voorbeeld dienen. Zij proberen namelijk niet te verbergen dat het in de wereld slechts om twee dingen draait: seks en geld.⁴² Aretino gebruikt volgens Leemans de seksuele beschrijvingen om zijn kritiek op religieuze, politieke en andere maatschappelijke instanties te onderbouwen. Pornografie dient in het geval van Aretino meer doelen dan alleen het opwinden van de lezer.⁴³ Als pornografie dus meer doelen kan dienen dan alleen het opwinden van de lezer, zou het – in tegenstelling tot wat Gelderblom et al. beweren – dus wel zo kunnen zijn dan Van der Merwede aansluit bij de pornografische traditie en niet alleen bij de Europese libertijnse traditie van zijn tijd. Om echt te kunnen bepalen of Van der Merwede behoort tot de zogeheten ‘pornografen’, of dat hij valt onder de Europees libertijnse traditie zoals Gelderblom et al. aangeven, moet eerst worden nagegaan wanneer iemand een pornograaf genoemd kan worden. Leemans heeft in haar boek beschreven hoe de Nederlandse pornografische roman eruit zag. Nu heeft Van der Merwede geen roman geschreven, toch kunnen Leemans’ bevindingen gebruikt worden om te kijken of de dichter past binnen de pornografische traditie of juist niet.

Want wat schrijft een pornograaf? In de Nederlandse pornografische roman komen beschrijvingen van seksuele handelingen, metaforen en humor voor volgens Leemans. De seksuele handelingen zijn niet zeer gedetailleerd, maar worden aanschouwelijk voorgesteld.⁴⁴ Verder is er sprake van een grote aandacht die uitgaat naar het vinden van nieuwe seksuele metaforen.⁴⁵ De seksuele handelingen die Van der Merwede beschrijft zijn echter in veel gevallen wél gedetailleerd. Hij maakt in zijn bundel ook geregeld gebruik van metaforen. Leemans zegt over dit stijlfiguur: “Metaforen kunnen gezien worden als eufemismen, die afbreuk doen aan het pornografisch effect.”⁴⁶ Wellicht heeft Van der Merwede bewust gekozen voor metaforen om zo de echte betekenis als het ware

---

³⁹ Gelderblom, A. et al. (2004), p. 11

⁴⁰ Gelderblom, A. et al. (2004), p. 11

⁴¹ Leemans, I. (2002), p. 104

⁴² Leemans (2002), p. 104

⁴³ Leemans (2002), p. 104

⁴⁴ Leemans (2002), p. 110

⁴⁵ Leemans (2002), p. 112

⁴⁶ Leemans (2002), p. 112

te verhullen. De kenmerken die Leemans noemt van een pornografische roman komen voor een groot deel overeen met de beschrijvingen van de erotische gedichten van Van der Merwede. Toch is het heel lastig om te stellen dat we hier met een echte pornograaf te maken hebben. In een aantal opzichten lijkt de dichter volgens sommige auteurs het best aan te sluiten bij de Europees libertijnse stroming. Ook Schenkeveld-van der Dussen is van mening dat hij een libertijn is.

Zij spreekt niet van een pornograaf, maar noemt de dichter een 'libertijnse zelf-voyeur'. In haar artikel gaat ze uitgebreid in op de poëzie van de erotische bundel en laat een bespreking over het leven van Van der Merwede buiten beschouwing. Daarmee blijft ze dus heel dicht bij de tekst. Volgens Schenkeveld- van der Dussen komt de bundel er in andere secundaire literatuur er slecht vanaf wanneer het om de inhoud gaat.⁴⁷ Als voorbeeld geeft ze een citaat van Van Es waarin hij zich uitspreekt over die inhoud. Hij bewondert eerst de literaire stijl van Van der Merwede, maar heeft vervolgens geen goed woord over voor de inhoud: "dit alles neemt niet weg dat zijn bundel weerzin wekt, nog niet zo zeer door zijn vér-gaand realisme, als wel door zijn niets ontziende brutoheid, zijn ontkenning van alle zedelijke normen en lage opvatting van de "liefde".⁴⁸

Schenkeveld-van der Dussen is echter van mening dat, los van de levenswijze van Van der Merwede, "vastgesteld dient te worden dat het libertinisme een serieuze beweging is geweest waarvan het zoeken naar de grenzen van de ethiek en van de religie een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het moderne denken".⁴⁹ Ze gaat nog een stapje verder door te stellen dat "Wie hem alleen een lichtmis en een schuinsmarcheerder noemt, zoals Van Es en zijn voorgangers, miskent de wijsgerig-ethische component in zijn werk."⁵⁰ Daarnaast geeft ze aan dat in een beschouwing van de libertijnse literatuur in Nederland deze dichter niet mag ontbreken. De term 'libertijn' is inmiddels al een aantal keer genoemd. Volgens Gelderblom et al. lijkt Van der Merwede aan te sluiten bij deze stroming en wordt hij daarom ook wel een libertijn genoemd. In tegenstelling tot Gelderblom et al. laat Schenkeveld- van der Dussen niets los over de omgang van de dichter met zeer jonge Roomse meisjes. Over hoe er in die tijd werd omgegaan met seksualiteit en prostitutie uit zij zich al helemaal niet. Desondanks legt ze de lezer zeer nauwkeurig uit wat er uit Van der Merwedepoëtische opvatting valt op te maken. Wanneer de bundel wordt geanalyseerd, zal – uiteraard – dit artikel grondig meegenomen worden in de bespreking.

In hun boek over de geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1560 en 1700 hebben Karel Porteman en Mieke B. Smits- Veldt de dichter ook besproken. Net als Schenkeveld-van der Dussen spreken ook zij van een libertijn. Volgens Porteman en Smits-Veldt presenteert de dichter zich in zijn bundel vooral als een gedreven erotomaan.⁵¹ Ze geven aan dat Van der Merwedepoëzie moeilijk geformuleerd en intellectueel uitdagend is, maar gaan verder helemaal niet in op zijn gedichten. Het leven van deze 'erotomaan' is kennelijk een stuk interessanter. Ze benadrukken dat Van

---

⁴⁷ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 13

⁴⁸ Van Es & Rombauts (1952), p. 121

⁴⁹ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 13

⁵⁰ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 14

⁵¹ Porteman & Smits-Veldt (2008), p. 620

der Merwede lijkt aan te sluiten bij de al oudere Europese libertijnse stroming.⁵² Anders dan oudere secundaire literatuur – waar Schenkeveld-van der Dussen zich over uitliet - wordt hier dus wél recht gedaan aan deze beweging. Porteman en Smits-Veldt merken op dat Van der Merwede niet de eerste dichter was die van zijn seksuele avonturen met jonge nimfen verslag deed. Volgens hen had hij al diverse Europese voorgangers, waaronder de Italiaan Aretino.⁵³ Van der Merwede was volgens deze auteurs dus niet de enige die zo openhartig schreef over seksuele handelingen.

In de enkele secundaire werken die hierboven zijn besproken, staat met name de dichter centraal. Zijn gedichten van de *Uyt-heemsen oorlog, ofte Roomse mintriomfen* spelen alleen in het artikel van Schenkeveld-van der Dussen een prominente rol. Gelderblom et al. lijken wat meer in te gaan op maatschappelijke zaken als seksualiteit en prostitutie. Het moge duidelijk zijn dat de manier van leven van de dichter voor veel bronnen al een reden is om over de man te schrijven. Opvallend is dat het artikel 'De poëtica van een libertijnse zelf-voyeur' van Schenkeveld-van der Dussen de enige tekst is waarin heel diep wordt ingegaan op de gedichten en niet op de dichter als persoon. Deze tekst dateert uit 1989, maar al bijna veertig jaar eerder, in 1952, verscheen de tekst van Van Es. Het zou kunnen dat Schenkeveld-van der Dussen het na al die jaren tijd vond voor een werkgerichte benadering, aangezien die er tot dan toe nog niet was. Wellicht lagen de seksueel getinte gedichten halverwege de vorige eeuw nóg een stuk gevoeliger bij het grote publiek dan eind jaren tachtig. Zoals Schenkeveld-van der Dussen aangeeft werd Van der Merwede onder andere benaderd als 'schuinsmarcheerder', zonder uitgebreide toelichting bij de gedichten. Maar ook het soort tekst speelt een rol. De teksten van Porteman en Smits-Veldt en van Van Es zijn zeer omvangrijk en gaan over veel meer dan alleen Van der Merwede. Het artikel van Schenkeveld-van der Dussen daarentegen beperkt zich tot Van der Merwede. De keuze voor een werkgerichte benadering ligt bij haar dan ook meer voor de hand dan bij de andere auteurs.

In dit onderzoek staat een werkgerichte benadering van de gedichten voorop. Er is in de bovenstaande bespreking al veel gezegd over de dichter en daarmee is in feite ook al ruim aandacht geschonken aan een auteursgerichte benadering. Maar juist omdat er al behoorlijk wat auteursgerichte benaderingen zijn verschenen over Van der Merwede, zullen hier de gedichten worden besproken. Tot op heden is er vooral aandacht besteed aan de erotische gedichten. De bundel bevat echter nog meer elementen. In de hierboven besproken literatuur wordt aan de andere delen van de bundel nauwelijks tot geen aandacht besteed. Om die reden zal er in dit onderzoek ook worden gekeken naar de andere onderdelen. Het zijn altijd de erotische gedichten geweest die tot veel ophef hebben geleid, maar in dit onderzoek zal de nadruk komen te liggen op de andere onderdelen uit de bundel. De onderzoeksvraag luidt als volgt: *Hoe verhouden de andere elementen van de dichtbundel Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triomfen van Matthijs van der Merwede zich ten opzichte van de erotische gedichten?*

Hierbij zijn twee hypothesen opgesteld:

1. Van der Merwede heeft door middel van de andere elementen proberen te verdoezelen dat hij een pedofiel was.

---

⁵² Porteman & Smits-Veldt (2008), p. 620

⁵³ Porteman & Smits-Veldt (2008), p. 621

2. Van der Merwede past met zijn gedichten binnen de Europees libertijnse traditie.

Door middel van een analyse van de dichtbundel zal tot slot worden gekeken welke van de twee bovengenoemde hypothesen een antwoord geeft op de hoofdvraag van dit onderzoek. In het volgende hoofdstuk zal de wijze waarop de dichtbundel geanalyseerd wordt uitvoerig worden besproken.

3. Methode

3.1 Methode van het onderzoek

In dit onderzoek staan niet alleen de erotische gedichten, maar ook de andere elementen uit de dichtbundel *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triomfen* centraal. In het vorige hoofdstuk is aan bod gekomen hoe er onder andere in de periode dat Van der Merwede in Rome verbleef werd aangekeken tegen seksualiteit en prostitutie. Ook is uit de bespreking van de status quaestionis duidelijk geworden dat de meeste auteurs die over hem geschreven hebben, met name schrijven over de dichter zelf en wat dat betreft dus zijn uitgegaan van een auteursgerichte benadering van het werk van Van der Merwede. Alleen Schenkeveld- van der Dussen koos in haar artikel voor een werkgerichte benadering van de dichtbundel. In navolging van Schenkeveld- Van der Dussen zal in dit onderzoek tevens sprake zijn van een werkgerichte benadering.

Om te beginnen zal worden ingegaan op de dichtbundel als geheel. Hierbij zal worden ingegaan op de verschillende uitgaven, de indeling en de voorrede. Ook hier zal gebruik worden gemaakt van secundaire bronnen waarin de dichtbundel is besproken. Zo wordt het artikel 'De poëtica van een libertijnse zelf-voyeur' van Schenkeveld- van der Dussen uitgebreid besproken. Na de algemene bespreking van de dichtbundel zullen een aantal gedichten worden geanalyseerd. Vanzelfsprekend is het niet mogelijk om alle gedichten uit de bundel te analyseren. Om die reden is er dan ook een selectie gemaakt. Allereerst is ervoor gekozen een aantal gedichten van het erotische gedeelte te analyseren. Deze zullen in dezelfde volgorde worden behandeld als die van de bundel, dat wil zeggen in chronologische volgorde. In de besproken secundaire literatuur kwam met name naar voren hoe gedetailleerd en openhartig de seksuele beschrijvingen van Van der Merwede zijn. Om dat na te kunnen gaan, worden eerst een paar van die gedichten besproken. Zoals eerder vermeld vormt het meisje Amarillis de rode draad van alle erotische gedichten. Naast haar zijn er nog twee meisjes waar Van der Merwede veelvuldig over dicht: Checha Biancona en Agnola. De selectie wordt helaas te groot om alle gedichten van het erotische gedeelte waarin deze drie dames voorkomen te analyseren. Om de verhaallijn toch enigszins te volgen, zal de selectie bestaan uit gedichten waarin Amarillis – in welke vorm ook – voorkomt. Van begint tot eind duikt zij op in zijn gedichten.

Het eerste gedicht dat geanalyseerd zal worden heet *All'istessa Amarilli*. Daarin beschrijft Van der Merwede het grote verdriet dat hij heeft sinds Amarillis hem heeft afgewezen. Het lijkt een soort smeekbede van hem om zijn grote liefde terug te winnen. Het tweede gedicht dat geanalyseerd zal worden staat een stukje verderop in de bundel en heeft als titel *Sendo guarito in pochi giorni (...)*. Hierin vertelt de dichter wat hij heeft gedroomd en vervolgens doet hij letterlijk verslag van zijn erotische handelingen met Checha Biancona, het meisje dat naast hem ligt. Het laatste gedicht uit dit gedeelte van de bundel dat geanalyseerd zal worden is *Ad Amarilli*. In deze dichtregels verontschuldigt

Van der Merwede zich als het ware tegenover Amarillis door uit te leggen dat zijn avonturen met allerlei andere meisjes niet in de buurt komen bij wat hij voor haar voelt.

Naast de analyse van de selectie erotische gedichten zal er aandacht worden besteed aan de andere elementen van de bundel. Zoals eerder vermeld bevat de bundel naast het altijd besproken erotische deel namelijk ook nog een indrukwekkende voorrede, gedichten over uiteenlopende onderwerpen en een vertaling van het vierde boek van de *Aeneas* van Vergilius. De nadruk komt in dit onderzoek te liggen op deze onderdelen, en dan met name op hoe die zich verhouden tot het erotische gedeelte. Tijdens de algemene bespreking van de dichtbundel zal de voorrede aan bod komen. In de derde paragraaf van dit hoofdstuk zullen enkele gedichten uit het andere gedeelte worden besproken. Tevens zal worden ingegaan op de vertaling, die achteraan in de bundel is te vinden.

In het laatste hoofdstuk zullen ten slotte conclusies worden getrokken. Hier zullen de hypothesen die in het vorige hoofdstuk zijn opgesteld worden voorgelegd en zal er worden nagegaan of de eerste of de tweede dan wel allebei de hypothesen kunnen worden aangenomen of verworpen dienen te worden. Daarnaast zal er worden ingegaan op de vraag in hoeverre de gedichten van Van der Merwede zich verhouden tot de werkelijkheid. Is zijn bundel misschien puur het werk van een echte literator? Tot slot zal in de discussie worden besproken hoe er in deze tijd gereageerd zou worden op een dergelijke bundel en welke mogelijkheden er zijn voor vervolgonderzoek.

4. *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triomfen*

4.1 Algemene bespreking dichtbundel

In het jaar 1650, na drie jaar te hebben doorgebracht in de stad Rome, keerde Van der Merwede terug naar zijn vaderland. In 1651 verscheen in Den Haag bij Isaac Burghoorn de eerste druk van de bundel. Later zouden nog twee drukken volgen: in 1654 en in 1676.⁵⁴ De volledige titel luidt *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triomfen, Van MvM. Hr. van Cl.: voor-gevallen bescheven in 't jaer 1647, 48, 49 en 50*. Op de voorpagina zijn alleen de initialen van de dichter vermeld (M.v.M. Hr. Van Cl.). De dichtbundel heeft voor nogal wat opschudding gezorgd. Zo werd de dichtbundel in de provincie Utrecht in beslag genomen en verbrand. In de Republiek gebeurde dit niet vaak.⁵⁵ Dit gegeven laat zien dat er heftig werd gereageerd op de inhoud. Ondanks alles konden meerdere drukken niet worden tegengehouden. Dit maakt duidelijk dat er kennelijk een grote groep geïnteresseerden was. Voor wie was de bundel bedoeld? Gelderblom et al. merken op dat Van der Merwede in zijn opdracht zegt dat men misschien zal denken dat hij de Italiaanse opschriften boven zijn gedichten gemaakt heeft om de nieuwsgierigheid van de meisjes te wekken.⁵⁶ Ze geven aan dat de dichter daarmee suggereert dat hij (ook) een vrouwelijk publiek op het oog heeft gehad, maar gezien de inhoud van de gedichten lijkt hen dat niet waarschijnlijk.⁵⁷ De auteurs maken echter niet duidelijk hoe ze dat hebben beoordeeld. Wellicht bedoelen ze dat de erotische gedichten enigszins vrouwonvriendelijk zijn en dat Van der Merwede daarom geen vrouwelijk publiek in gedachten had, maar dit blijkt niet uit hun tekst.

De bundel bevat naast de erotische gedichten een voorrede en erotische gedichten ook nog een aantal gedichten over verschillende onderwerpen en een vertaling van het vierde boek van de *Aeneas* van Vergilius. Schenkeveld- van der Dussen spreekt in haar artikel 'De poëtica van een libertijnse zelf-voyeur' over de indeling. Ze merkt op dat ze het in veel opzichten een merkwaardige bundel vindt die volgens haar in te delen is in twee delen: het eerste deel noemt ze 'een libertijnse autobiografische avonturenroman in verzen' en het tweede deel bestaat volgens haar uit satirische gedichten die verband houden met het verblijf van de dichter in Rome.⁵⁸

In dit onderzoek zal in eerste instantie worden stilgestaan bij de voorrede en bij de erotische gedichten, of zoals Schenkeveld- van der Dussen het noemt, 'een libertijnse autobiografische avonturenroman in verzen'.⁵⁹ Uiteraard zal er vervolgens ook worden gekeken naar de overige elementen van de dichtbundel. In eerder onderzoek is daar namelijk nog niet zo uitgebreid bij

---

⁵⁴ Overigens zijn er bronnen die melden dat er nog drie drukken zijn verschenen: in 1654, 1657 en 1676.

⁵⁵ Van Stipriaan (2014), p. 51

⁵⁶ Gelderblom et al. (2004), p. 11-12

⁵⁷ Gelderblom et al. (2004), p. 12

⁵⁸ Schenkeveld-van der Dussen (1989), p. 2

⁵⁹ Schenkeveld-van der Dussen (1989), p. 2

stilgestaan. Wanneer de titel van de bundel wordt bestudeerd, levert dat meteen de eerste vraag op. Wat heeft Van der Merwede willen zeggen met ‘oorlog’? Van Stipriaan zegt hierover dat dit woord nauwelijks opduikt in de bundel. Volgens hem komt het ‘oorlog’ alleen voor in een klacht, waarin Van der Merwede de liefde voorstelt als een eindeloos voortgaande strijd.⁶⁰ Van Stipriaan schrijft: “De oorlog die Van der Merwede voert is een oorlog waarin het vuur hoog oplaait en ook veel bloed vloeit. Het is de liefde ‘als markt en strijd’ in onversneden vorm.”⁶¹

De bundel begint met een voorrede, of betoog, zoals Gelderblom et al. het omschrijven. De tekst is gericht ‘Aen. Jonk-heer Ph. van C. Heere van BR. &c.’. Volgens Gelderblom et al. wordt hier Philibert van Cats, heer van Bruelis mee bedoeld. De auteurs beweren dat het in die tijd gebruikelijk was om een bundel aan een ‘beschermer’ op te dragen.⁶² In zijn betoog stelt Van der Merwede dat het hebben van seks volkomen natuurlijk is: volgens hem drijft de natuur met kracht de mens tot het hebben van geslachtsgemeenschap en is het hebben van seks iets natuurlijks.⁶³ Gelderblom et al. geven aan dat Van der Merwede door dit te zeggen op een principiële en erudiete manier zijn libertijnse leefwijze verdedigt.⁶⁴ De voorrede krijgt ongeveer halverwege een andere toon. In het laatste gedeelte uit hij zijn woede over gelovigen die doen alsof ze heilig leven, maar in feite alsmaar zondigen:

(...) Maer, siet haer eens in haer daglijx roxken, in haer privé en particulier, (dewijl, leyder! Frans moet spreken, om my aen sommige te beter te doen verstaen) soo sult gyse erger vinden als de vuylste Verkens dieder op de Weereld zijn; vol van Gods-lasteringen, ongerechtigheden, Matthijs van der Merwede, Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen VII woekker, achterklap, afgunstigheyd, nijdigheyd, verradery, dievery, moordery, &c. ende volgens dien vyanden van de ware Religie, haer vermommente met schijn van liefde, yver, ende genegentheyd tot God.⁶⁵

Uit dit citaat blijkt hoe Van der Merwede zich als het ware keert tegen het geloof. Hij zegt dat die gelovigen zich gruwelijk opwinden over openhartige woorden, terwijl dat volgens hem er juist op duidt dat zij zich aangesproken voelen.⁶⁶ Na deze tirade gaat hij nog kort in op de jonge Roomse meisjes die, naar hij beweert, dood zouden kunnen gaan door de grote hoeveelheid begeerte waarmee ze te maken krijgen. Tot slot maakt hij duidelijk waarom hij de voor- of opschriften van zijn ‘Roomse Minne-dichtjes’ in het Italiaans heeft gezet. Hij zegt dat het kan lijken dat hij dat heeft gedaan om de nieuwsgierigheid van de meisjes op te wekken, zodat ze net zo goed Italiaans willen kunnen als Frans. Of misschien lijkt het er naar zijn mening op dat hij de Italianen wilde ‘ophitsen’ tot onze taal. Geen van deze beweringen is juist. Van der Merwede legt het als volgt uit: “de reden van mijn *Italiaense Tijteljtens* is, om voor een swak gesicht eenigsins wat gemomt of gemaskert te gaen, als men in Italien in de Vastelavond-dagen doet (...).”⁶⁷ In Italië wordt al eeuwenlang carnaval gevierd. De manier waarop carnaval wordt gevierd wijkt af van de Nederlandse traditie. Pleij schrijft in *Vastenavond* –

---

⁶⁰ Van Stipriaan (2014), p. 50

⁶¹ Van Stipriaan (2014), p. 51

⁶² Gelderblom et al. (2004), p. 17

⁶³ Van der Merwede (1651), p. 4

⁶⁴ Gelderblom et al. (2004), p. 17

⁶⁵ Van der Merwede (1651), p. 5-6

⁶⁶ Van der Merwede (1651), p. 6

⁶⁷ Van der Merwede (1651), p. XI

Carnaval: feesten van de omgekeerde wereld dat in het vroegmoderne Italië carnaval opbloede tot een waar spektakel waarbij het allemaal om de show ging.⁶⁸ In de zeventiende eeuw vond het volgens hem al plaats in de zomer, zodat ook veel toeristen het meerdaagse feest konden meemaken. In hetzelfde boek legt De Mooij uit dat het Venetiaanse carnaval gekenmerkt werd door de ‘maskerade’.⁶⁹ Dit is terug te lezen bij wat Van der Merwede erover zegt in zijn voorrede. In plaats van een groot feest waarbij volop drank wordt genuttigd, draaide het bij het Italiaanse carnaval om hoe iedereen er gemaskerd en al uit zag.

Schenkeveld- van der Dussen staat ook stil bij de Italiaanse opschriften. Zij schrijft dat een hartelijk onthaal voor de schrijver van de bundel in het zeventiende-eeuwse Holland niet te verwachten viel en de auteur om die reden de vrij feitelijke en openhartige afschriften van zijn gedichten niet in het Nederlands, maar in het Italiaans geschreven zou hebben.⁷⁰ Die Italiaanse opschriften behoren tot de zogeheten ‘macaronische schrijfstijl’. Daarbij is er sprake van een mengvorm van twee of meer talen die zorgt voor een humoristisch dan wel parodiërend effect.⁷¹ Van Bork et al. schrijven dat het genre zijn oorsprong vindt in klassiek-Latijnse gedichten waarin verbasterde volkslatijnse of Griekse woorden en uitdrukkingen werden aangewend.⁷² De voorrede geeft de lezer een inzicht in wat hij van de bundel kan verwachten. Er valt in ieder geval uit op te maken hoe de dichter denkt over seksualiteit en het geloof.

Nu even is stilgestaan bij de voorrede, is het goed om een globaal beeld te schetsen van de rest van de dichtbundel. Allereest zijn, afgezien van het woord ‘oorlog’ dat zojuist als is besproken, de specifieke jaartallen opmerkelijk: 1647, 48, 49 en 50 met daarbij de vermelding dat het gaat om ‘voorgevallen’, wat duidt op gebeurtenissen die echt hebben plaatsgevonden. Op meerdere plaatsen in de dichtbundel wordt dit volgens Schenkeveld- van der Dussen bevestigd: “in het boek staan heel wat jaartallen en zelfs nog wel preciezere data.”⁷³ Bij een eerste blik op de bundel ziet de lezer inderdaad al meerdere data terug. Zo is de eerste datum, 19 februari 1648, onderdeel van de titel van een gedicht. Dergelijke datumaanduidingen komen vervolgens in de bundel veelvuldig voor. Wat zou Van der Merwede met deze gegevens hebben bedoeld? Schenkeveld- van der Dussen zegt het volgende: “De opgegeven data suggereren dus overduidelijk dat een verhaal in chronologische volgorde geboden wordt (...)”⁷⁴ Naast die chronologische volgorde wijzen die precieze data volgens Schenkeveld- van der Dussen ook op waarheidsgetrouwheid, en wat haar betreft kan er daarom beter gesproken worden van een ‘verslag’ dan van een ‘verhaal’.⁷⁵ In haar artikel geeft ze een heldere uiteenzetting hoe het komt dat er eerder sprake lijkt te zijn van een verslag. Zo zijn volgens haar in de eerste plaats de jaartallen en de bijbehorende feiten af en toe via kruisverwijzingen controleerbaar, blijken er nogal wat gedichten aan echte personen gezonden te zijn en komen er veel concrete plaatsaanduidingen in voor.⁷⁶ De vraag blijft echter of er ook gesproken kan worden van een ‘reis’ verslag. Van der Merwede bericht in zijn

---

⁶⁸ Pleij (1992), p. 41

⁶⁹ De Mooij (1992), p. 134

⁷⁰ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 2

⁷¹ Van Bork et al. (2012-2015) in: *Algemeen letterkundig lexicon*

⁷² Van Bork et al. (2012-2015) in: *Algemeen letterkundig lexicon*

⁷³ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 3

⁷⁴ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 3

⁷⁵ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 3

⁷⁶ Schenkeveld- van der Dussen (1989), p. 3-4

gedichten af en toe over de plaatsen waar hij verblijft, maar de bestemmingen en bezienswaardigheden zijn veelal op de achtergrond aanwezig. De gedichten aan het slot van de bundel over allerlei uiteenlopende onderwerpen heeft hij te Rome geschreven, maar zijn bijvoorbeeld geen dagelijks verslag van zijn activiteiten. Schenkeveld- van der Dussen maakt terecht de opmerking dat de bundel eerder een verslag is dan een verhaal, maar van een doorsnee zeventiende-eeuws reisverslag kan absoluut niet gesproken worden. In de volgende paragraaf zullen de daarvoor geselecteerde gedichten uit de bundel worden geanalyseerd.

4.2 Analyse van de erotische gedichten

In deze paragraaf zullen enkele gedichten waarin Amarillis een rol speelt worden besproken. Alle gedichten die aan bod komen, zijn terug te vinden in de bijlagen.

All'istessa Amarilli

De bundel opent met een reeks gedichten over Amarillis. Uiteraard zal deze analyse beginnen met een gedicht dat vooraan is terug te vinden: *All'istessa Amarilli*, het derde gedicht van de bundel. Het staat op pagina 3 en 4. De titel maakt duidelijk dat het om dezelfde Amarillis gaat als in de gedichten daarvoor. Wat gebeurt er in deze zesendertig regels? Direct merkt de lezer dat er een treurige stemming heerst. Het eerste woord 'Droef' zet wat dat betreft meteen de toon. De dichter spreekt van een "Onthemelde Diaen, die Plutoos scepter draagt"⁷⁷. Pluto was de god van de onderwereld. Wat dat betreft is de woordspeling 'onthemelde' in dit geval toepasselijk gebruikt door Van der Merwede. Diaen is afgeleid van Diana en betekent volgens Bartelink, die auteur is van het boek *Wereldmythologie* waarin allerlei figuren uit de Oudheid zijn beschreven, 'stralende': Oud-Italische maangodin.⁷⁸ Het lijkt erop dat hij het hier indirect heeft over Amarillis. Gebruikmakend van het literaire topos over een schipbreuk vraagt hij zich verdrietig af waarom Amarillis hem zo wreed heeft afgewezen:

Waer toe met swaren storm mijn leet te trotsen, / In't lang omhelst verderf van klip en rotsen? / Waer toe
mijn hert gepord tot schip-breuk en elend, / Daer mijn mistrooste ziel 'tgewillig roer na wend?⁷⁹

Ook in de regels die volgen staat een hele reeks vragen. De lezer kan bijna het verdriet voelen, zó goed weet de dichter te beschrijven hoe erg hij lijdt onder het grote liefdesverdriet. De regel "Om al mijn vreugd voor eeuwich uyt te bannen?" maakt de toestand al helemaal wanhopig. Helder is dat de dichter niet lijkt te begrijpen waaróm Amarillis hem niet wil. Hij wil haar maar al te graag terug, wat ook blijkt uit de laatste regels:

'kWil u gewillig met mijn aders drenken, / 'kWil u mijn ziel, en al mijn krachten schenken, / 'kKoom met
gebogen knie voor 'tAutaer van u min, / En breng mijn beste vrucht vack t'uwen Tempel in.⁸⁰

Tot dusver leek er nog geen spoor te bekennen van beschrijvingen van seksuele handelingen. Het slot brengt daar echter verandering in. 'Vrucht' en 'Tempel' heeft Van der Merwede waarschijnlijk gebruikt als metaforen voor geslachtsdelen. Volgens het Woordenboek der Nederlandse Taal kon vrucht in die tijd namelijk ook wel 'genot' betekenen. Tempel woord in hetzelfde woordenboek niet aangemerkt als geslachtsdeel, maar in deze context zou het heel goed kunnen zijn dat de dichter dat er wel mee heeft bedoeld. Hoewel hij dus wegwijnt van verdriet, weet hij er toch weer een erotische draai aan te geven.

---

⁷⁷ Van der Merwede (1651), p. 3

⁷⁸ Bartelink (2000), p. 94

⁷⁹ Van der Merwede (1651), p. 3

⁸⁰ Van der Merwede (1651), p. 4

De vraag die zich dan bij de lezer oproept, is of het hem écht gaat om Amarillis als persoon, of dat hij haar voornamelijk terug wil om de liefde mee te bedrijven?

Sendo guarito in pochi giorni (...)

Het volgende gedicht dat hier geanalyseerd wordt, staat op pagina 30 van de bundel en is getiteld *Sendo guarito in pochi giorni (...)*. Ook dit gedicht is, net als het vorige, vrij lang.

Volgens Gelderblom et al. luidt de vertaling als volgt: “Nadat ik in enkele dagen genezen was en geheel bezit had van mijn liefje Checha Biancona, ontwaakte ik ’s nachts uit een droom over Amarillis, en ben ik onmiddellijk met deze gedachten mijn Checha gaan betrommelen.”⁸¹ De auteurs merken op dat de ‘genezing’ waarover Van der Merwede spreekt, verband houdt met het lichamelijke contact dat hij eerder heeft gehad met een ander meisje. Hoewel Van der Merwede het dus niet letterlijk zegt, zou het kunnen dat hij last had van een geslachtsziekte. In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat het hebben van een geslachtsziekte in die tijd zeker niet zeldzaam was. Alhoewel het gedicht in eerste instantie met name lijkt te gaan over Checha Biancona, is Amarillis voortdurend op de achtergrond aanwezig. De dichter kan haar maar niet loslaten en moet nog veel aan haar denken, of over haar dromen in dit geval. Dit is overigens niet de eerste keer dat hij Checha noemt in een gedicht. In meerdere gedichten ervoor komt dit meisje ook al voor. Twee gedichten eerder beschrijft hij geslachtsgemeenschap met haar heeft in een wijngaard buiten Rome. Naar het schijnt is de Nederlandse Amarillis de ware liefde voor Van der Merwede. Zoals vermeld in het eerste hoofdstuk heeft zij hem afgewezen. Hier is sprake van een ‘Laura-motief’, zoals dat ook terug te vinden is in de poëzie van Petrarca. In het petrarkisme, een poëtische stijl die vernoemd is naar Petrarca, gaat het om het verlangen naar een onbereikbare liefde. In het gedicht dat hiervoor is besproken komt dat verlangen naar Amarillis en daarmee die petrarkistische stijl sterk naar voren.⁸²

In de eerste regel van het gedicht schrikt Van der Merwede wakker uit zijn droom. In de regels daarop vertelt hij dat hij in zijn droom een stuurloos scheepje uit de Donge, een beek in Noord-Brabant, zag drijven met Amarillis aan boord. Tot dusver klinkt het gedicht nog redelijk onschuldig. Maar dan volgen er regels waarin de dichter benamingen gebruikt die volgens verscheidene auteurs zeer openhartig dan wel choquerend worden genoemd. Zo schrijft hij ‘Ik wek mijn Kleuter’, waarmee hij doelt op Checha Biancona, die op dat moment naast hem ligt. De regels daarna doet hij nog letterlijker verslag: “En koom haer gansch verstaelt gedoken in den schoot / Daer ik mijn rijpe druyf soo woelend overgoot”.⁸³ Volgens Heestermans, auteur van het *Erotisch woordenboek*, gebruikt Van der Merwede het woord ‘druyf’ als aanduiding voor zijn geslachtsdeel. De seksuele handeling die wordt verricht is door de dichter hier erg letterlijk beschreven. Terwijl hij gedetailleerd verslag doet van zijn erotische handelingen met Checha Biancona, zijn zijn gedachten nog bij Amarillis: ‘t verre spook’. Van der Merwede neemt geen blad voor de mond, maar geeft precies weer hoe hij zijn Amarillis en zijn Kleuter aanrandt:

---

⁸¹ Gelderblom et al. (2004), p. 34

⁸² Van der Merwede (1651), p. 3-4

⁸³ Van der Merwede (1651), p. 30

'kVal aen haer mond, 'tsijn Amaril haer lippen, Ik laet daer myn gesmolte zieltje glippen, Ik preng haer in myn erm, sy wringt haer om myn dgy, Sy mompelt, en ik hijg, sy worstelt, en ik stry, Sy drukt mijn mond, en ik haer dweege leden, Sy voeld haer hert, en't myn te samen smeden, Terwijl den herden bout daer al ons werk op speeld, Den heelen eygendom van hare krachten steeld,⁸⁴

De gedachte aan Amarillis lijkt de dichter ertoe gezet te hebben dit vurige liefdesspel met Checha Biancona uit te voeren. Hij spreekt van 'Amaril haer lippen', en probeert klaarblijkelijk zichzelf in te beelden dat zij degene is met wie hij de liefde bedrijft.

Op dit gedicht volgt nog een heel aantal gedichtjes waarin het met name draait om Checha Biancona. Toch komt Van der Merwede in het gedicht weer terug bij zijn geliefde Amarillis en tevens de rode draad van deze bundel, vanwege het feit dat zij telkens blijft terugkeren.

Ad Amarilli

Na alle avonturen met Checha Biancona volgt namelijk op pagina 42 het gedicht *Ad Amarilli*.

Hierin geeft Van der Merwede direct toe dat Amarillis 'eeuwig in zijn boezem' blijft staan. Bovendien stelde het 'gevy' met de ander meisjes volgens hem niks voor. Middels een voetnoot geeft hij hier aan dat zijn dokter hem het advies had gegeven met andere meisjes te vrijen, wilde hij gezond blijven. Hij doet er nog een schepje bovenop door te zeggen dat al dat gevrij niet heeft opgewogen tegen zijn liefde voor haar: Neen dit gevry, uyt* Doctors raed getogen / Heeft noyt mijn trouwe vlammen overwogen, / Heeft noyt den dieren eed' van mijn verknocht gemoed. / Gewurpen in het sand, gestooten met de voet.⁸⁵

Vervolgens gebruikt hij opnieuw het literaire topos van de schipbreuk. Gelderblom et al. leggen het stijlfiguur in deze context als volgt uit: "Zoals een schip met één en dezelfde stuurman onderweg veel havens aandoet, zo heeft hij veel liefjes, hoewel hij alleen haar in zijn hart draagt."⁸⁶ En dat is waarschijnlijk ook precies datgene wat Van der Merwede zijn grote liefde duidelijk heeft willen maken. Hij geeft aan dat zijn wraakgevoelens voorheen zo groot waren dat die bijna zijn liefde voor haar hadden weggenomen, maar dat hij nu niets meer ondervindt wat het 'brandend vuur' bij hem verhindert.⁸⁷ Hoe hevig dat vuur is, blijkt uit onder andere de volgende regels: "Al was't den droeven wachter vander hellen, / 'k Sou daer de sware vlammen tegen stellen".⁸⁸ Hij sluit af met de belofte dat indien hij nog eens 'aan haar klip komt stoten', hij voor haar haven zal kiezen en ze samen de hemel in gaan.

In tegenstelling tot het vorige gedicht is zijn taalgebruik hier een stuk netter. Misschien heeft hij zich iets anders opgesteld omdat hij dit gedicht als het ware aan Amarillis gericht heeft. Als het ware, want hij heeft natuurlijk de bundel gepubliceerd wetende dat dit gedicht door veel meer mensen gelezen zou worden dan alleen door Amarillis.

---

⁸⁴ Van der Merwede (1651), p. 30

⁸⁵ Van der Merwede (1651), p. 42

⁸⁶ Gelderblom et al. (2004), p. 46

⁸⁷ Gelderblom et al. (2004), p. 46

⁸⁸ Van der Merwede (1651), p. 42

4.3 Andere elementen dichtbundel

In de voorgaande hoofdstukken is al aangegeven dat in dit onderzoek ook nadrukkelijk zal worden stilgestaan bij de andere onderdelen uit de dichtbundel. In de besproken secundaire literatuur is dat daarentegen niet of nauwelijks gedaan. Daarin is keer op keer de nadruk gelegd op vaak de meest openhartige erotische gedichten. Wanneer alleen wordt gekeken naar de erotische gedichten, en daarvan ook nog eens alleen de gedichten worden toegelicht die allerlei seksuele beschrijvingen bevatten, kan dat de lezer een verkeerd beeld geven. Wellicht is er tot nu toe ook altijd een verkeerd beeld geschetst en heeft de bundel tot onnodig veel ophef geleid. Om die reden wordt er in dit onderzoek niet alleen aandacht besteed aan het erotische gedeelte.

Eerder in dit onderzoek is de voorrede al besproken. Die is heel belangrijk, want hier legt Van der Merwede uit wat zijn ideeën over bijvoorbeeld seks zijn. In paragraaf 4.1 is al aangegeven dat de lezer zo enigszins kan verwachten wat er komen gaat. Wanneer de voorrede in gedachte wordt gehouden tijdens het lezen van de erotische gedichten, geeft dat wellicht een andere kijk op de gedichten dan wanneer ze zonder enige context worden besproken. In veel secundaire bronnen besteden auteurs met name aandacht aan de ‘ranzigheid’ van de gedichten, terwijl zij niet altijd aangeven dat Van der Merwede zijn standpunten in de voorrede in feite al heeft verdedigd. Gelderblom et al. geven dit echter wel duidelijk aan, in tegenstelling tot Van Stipriaan, die nadrukkelijk verslag doet van de opwindende gedichten, maar die geen woord rept over de voorrede.⁸⁹

Na de enorme hoeveelheid erotische gedichten had Van der Merwede blijkbaar de behoefte om ook nog te dichten over andere onderwerpen. Met de aankondiging “Eenige andere gedichten mede te Roomen gemaect, door M.V.M.V. Cl.” begrijpt de lezer dat er sprake is van een omwenteling. Vanaf dat moment zijn de Roomse min-triumpfen verleden tijd en staan geheel andere zaken centraal. Zo heeft hij een gedicht geschreven voor zijn vriend Adriaan van Bleyenburg, wiens tweede zoontje is geboren nadat de eerste was overleden, komen er een aantal sonnetten in voor en zijn vrijwel alle gedichten getiteld met ‘Op (...)’ of ‘Aan (...)’. Slechts één sonnet heeft hij geschreven voor zijn ‘Roomse min’. Deze gedichten laten zien dat Van der Merwede meer deed dan alleen maar erotische gedichten schrijven. Opvallend genoeg wordt dit gedeelte meestal buiten beschouwing gelaten in een bespreking over Van der Merwedens poëzie.

In de vorige paragraaf zijn enkele gedichten uit het erotische gedeelte geanalyseerd. In deze paragraaf zullen een paar gedichten die behoren tot het gedeelte met andere onderwerpen kort worden uitgelicht. Zo krijgt de lezer ook daar een indruk van, in tegenstelling tot bij de meeste andere secundaire literatuur. Aangezien in deze gedichten geen sprake is van telkens terugkerende personen, zoals Amarillis of Checha Biancona in de erotische gedichten, kan er niet op dezelfde wijze een selectie worden gemaakt. Daarom zijn er twee van de drieëntwintig gedichten uit dit gedeelte gekozen die kort worden toegelicht.

---

⁸⁹ Van Stipriaan (2014), p. 47-53

Op de Dood van sijn Hoocheyd Prins Willem van Oranje, ende geboorte van den jonge Prins.

In dit gedicht is een heel ander onderwerp aan de orde dan tot nu toe in dit onderzoek is besproken. Op pagina 195 van de bundel dicht Van der Merwede over Prins Willem van Oranje. Hij heeft er zelf aan toegevoegd dat de lezer hier te maken met een sonnet, wat natuurlijk ook te zien is aan de opbouw van het gedicht. Opvallend is de vermelding ‘Dese na-volgende verskens zijn in Holland gemaekt’. Hoewel hij aan het begin van dit gedeelte heeft aangegeven dat ook deze gedichten in Rome zijn gemaakt, heeft hij er dus toch een aantal pas na thuiskomst in het vaderland geschreven.

In het gedicht beschrijft Van der Merwede op een droevige toon dat Willem van Oranje niet meer is. Hij geeft aan dat zijn dood voor velen als een schok kwam: “IN diepe duysternis, verlaten van de Son, / Wiens onversiens vertrek heel *Kristen-rijk* dee beven”⁹⁰ Ook in dit gedicht is geen sprake van openhartige beschrijvingen. Met dit gedicht laat Van der Merwede een stukje maatschappelijke betrokkenheid zien, iets wat in het vorige gedeelte niet aanwezig was.

Sonnet Aen Ionkvr: M.V.D. Op haer blond gekruld haer.

Het allerlaatste gedicht van de bundel is tevens een sonnet. Zoals eerder al vermeld heeft Van der Merwede veel gedichten uit dit gedeelte opgedragen aan iemand, maar zijn die niet alleen voor die persoon bedoeld. Anders waren die gedichten hoogstwaarschijnlijk niet opgenomen in de bundel.

In tegenstelling tot de twee gedichten hierboven speelt in dit sonnet de liefde wel weer een rol. Van der Merwede dicht over de blonde krul die op de wangen van de jonkvrouw ‘swierd’. Hij begint over een spinnetje dat een vliegje vangt en zegt een paar regels verderop: “Dat ik hem dik beny dat hy u oogjes kust,”⁹¹ Het is niet helemaal duidelijk of hij het nog steeds over het spinnetje heeft of over iets of iemand anders. In ieder geval laat de dichter merken dat hij jaloers is, of althans hij wekt de indruk beter te zijn door te stellen dat “Hy niet kan hoeden, dat ik u kusjen steel / Ja selfs in zijn gesicht hem horens op ga setten.”⁹² Helemaal onderaan staat nog een afbeelding. Opmerkelijk, want bij alle andere gedichten komen geen afbeeldingen voor. Misschien heeft het te maken met het feit dat dit het slotgedicht is van de bundel.

De twee gedichten die hierboven besproken zijn geven de lezer een kleine indruk van het andere gedeelte van de bundel. Het verschil met de eerder geanalyseerde gedichten is groot, maar dat wil niet zeggen dat de gedichten minder zijn. Vanzelfsprekend zullen de erotische gedichten spraakmakender worden gevonden, maar die mogen niet uit de context worden gehaald. Het is hoe dan ook wel zo eerlijk om erbij te vermelden dat de bundel méér bevat dan die opwindende poëzie waar al zo veel over geschreven is. Toch is er in allerlei secundaire bronnen ervoor gekozen dit gedeelte achterwege te laten, net als dat vrijwel geen enkele auteur iets los over het slot van de bundel: de vertaling van het vierde boek van de *Aeneas* van Vergilius. Dit gedeelte is compleet anders dan de rest. Noemenswaardig is dat deze vertaling al in 1643 is geschreven. De vertaling neemt behoorlijk wat pagina’s in beslag en is helemaal in rijm geschreven. Van der Merwede heeft hiermee laten blijken dat hij het Latijn beheerste.

---

⁹⁰ Van der Merwede (1651), p. 195

⁹¹ Van der Merwede (1651), p. 196

⁹² Van der Merwede (1651), p. 196

5. Conclusie en discussie

5.1 (G)een blad voor de mond

In dit onderzoek is gekeken naar de dichtbundel *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen* van Matthijs van der Merwede. In het eerste en tweede hoofdstuk is secundaire literatuur over Matthijs van der Merwede, over het reizen in de vroegmoderne tijd en over seksualiteit en prostitutie ten tijde van de zeventiende eeuw besproken. De onderzoeksvraag luidde als volgt: *Hoe verhouden de andere elementen van de dichtbundel Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen van Matthijs van der Merwede zich ten opzichte van de erotische gedichten?* Daarbij zijn twee hypothesen opgesteld, te weten:

1. Van der Merwede heeft door middel van de andere elementen proberen te verdoezelen dat hij een pedofiel was.
2. Van der Merwede past met zijn gedichten binnen de Europees libertijnse traditie.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, zijn de verschillende elementen van de bundel geanalyseerd. In het derde hoofdstuk is eerst een algemene bespreking van de dichtbundel gegeven. Daarin is uitgelegd hoe de bundel is opgebouwd en wat er zoal over geschreven is door verscheidene auteurs. Vervolgens zijn een aantal gedichten van het erotische gedeelte geanalyseerd. Omdat er in voorafgaande onderzoeken voornamelijk is stilgestaan bij de erotische gedichten, is hier juist ook gekeken naar de andere elementen van de bundel. Tijdens de algemene bespreking is de voorrede aan bod gekomen, in de paragrafen die daarop volgden de andere onderdelen.

Uit de analyse is gebleken dat de erotische gedichten behoorlijk wat seksuele beschrijvingen bevatten, zij het verwoord in metaforen. Dit is ook wat er in de secundaire literatuur duidelijk naar voren kwam: Van der Merwede neemt geen blad voor de mond. De vraag is echter waarom die de twee andere gedeeltes naast het erotische staan. Wat heeft Van der Merwede ertoe gezet de bundel op deze wijze in te delen? De analyse heeft daar wat meer inzicht in gegeven. In de voorrede verkondigt de dichter al duidelijk zijn standpunten. Hoe hij denkt over seks en geloof heeft hij direct in het begin de lezer al duidelijk proberen te maken. Niets wijst er dan ook op dat hij heeft proberen te verdoezelen dat hij een pedofiel was. Waarom zou hij anders zo veel moeite hebben gestoken in gedichten over allerlei andere onderwerpen? Met de erotische gedichten heeft hij waarschijnlijk zijn standpunten helder willen maken: hij heeft daarmee willen laten zien dat zulke gedichten niet raar zijn. Dat zou dan ook goed de reden kunnen zijn dat hij ze tussen de andere gedeeltes heeft gezet. Daarmee heeft hij waarschijnlijk willen aangeven dat de erotische gedichten ook 'normaal' zijn en ze dus tussen de andere onderdelen kunnen staan.

Hoewel het natuurlijk nooit met zekerheid kan worden gezegd, lijkt het erop dat Van der Merwede met zijn dichtbundel past binnen de Europees libertijnse traditie, zoals besproken in de status quaestionis. Dit blijkt onder andere uit het feit dat hij in de voorrede al uitlegt dat hij bijvoorbeeld seks ziet als iets wat volstrekt natuurlijk is en vervolgens die lijn heeft doorgetrokken in

de rest van zijn bundel. Hiermee lijkt het erop dat de tweede hypothese is uitgekomen en de eerste hypothese kan worden verworpen. Het valt echter niet uit te sluiten dat hij heeft proberen te verdoezelen dat hij een pedofiel was, maar er kan geen goede verklaring worden gegeven waarom hij dan zo veel andere elementen in de bundel heeft gestopt waarvoor hij naar het schijnt ook zijn best heeft gedaan. Het erotische gedeelte heeft weliswaar de grootste omvang, maar het is misschien wel onterecht dat de bundel in secundaire bronnen vrijwel alleen maar is bestempeld als 'opwindende poëzie', terwijl er ook andere elementen in voorkomen die zeker niet onopgemerkt kunnen blijven.

5.2 Van der Merwede als literator?

In de vorige paragraaf is geconcludeerd dat Van der Merwede met zijn dichtbundel lijkt aan te sluiten bij de Europees libertijnse stroming. Geheel los daarvan kan de lezer zich afvragen of de dichter echt zelf alle gebeurtenissen heeft meegemaakt, ondanks dat de titelpagina die indruk wekt. Schenkeveld-van der Dussen zei hierover al dat de jaartallen het waarheidsgehalte verhogen en dat er om die reden ook gesproken kan worden van een verslag. Maar in hoeverre zijn de belevenissen van de dichter toe te schrijven aan hem zelf? De vraag die rest na het bestuderen van de gedichten is hoe de literatuur zich verhoudt tot de werkelijkheid. Zijn het inderdaad de waargebeurde avonturen van de dichter of is hij een fantastische literator?

Het is natuurlijk het makkelijkst om te stellen dat Van der Merwede alles heeft opgeschreven op de manier waarop hij het heeft beleefd. Dat gevoel krijgt de lezer ook wanneer hij de bundel doorspint. Desondanks is het misschien het werk van een echte literator en zou het zo maar eens zo kunnen zijn dat hij slechts een deel van de ‘voor-gevallen’ echt heeft meegemaakt. Het is lastig om dat, ruim driehonderd jaar later, precies te achterhalen. De namen van andere personen die hij noemt komen uit zijn directe omgeving en wijzen er dus in ieder geval op dat de personen echt hebben bestaan.⁹³ Er valt natuurlijk over te twisten of de meisjes de avonturen net zo hebben ervaren als de dichter. Naast de bundel heeft Van der Merwede ook gedichten in briefvorm geschreven. Zo schreef hij in 1647 een brief naar Adriaan van Bleyenburgh. Uit dit soort gegevens valt in ieder geval op te maken dat de dichter daadwerkelijk in Rome verbleef.

De ‘ongure praktijken’ waar Van der Merwede zich schuldig aan heeft gemaakt, mogen vele lezers dan wel hebben afgeschrikt, toch kan niemand ontkennen dat de dichter op eigen wijze stilistisch te werk is gegaan. Gelderblom et al. geven aan dat de bundel over zijn liefdesavonturen soms wat eentonig dreigt te worden, maar dat Van der Merwede telkens nieuwe metaforen voor zijn seksuele activiteit weet te bedenken.⁹⁴ De vaak lange Italiaanse opschriften boven de gedichten passen ook goed in het plaatje om het geheel allemaal nog wat mooier, meer overdreven, te maken. In de analyse werd al zichtbaar dat Van der Merwede regelmatig het literaire topos van de schipbreuk laat terug komen.

Het is lastig te zeggen of de gedichten volledig autobiografisch zijn. Maar één ding is zeker: de dichter heeft in elk geval zijn best gedaan om er wat betreft stijl ook iets moois van te maken. Dat maakt het voor de lezer lastiger om de gedichten te begrijpen, maar het heeft ook zeker een toegevoegde waarde.

---

⁹³ Schenkeveld-van der Dussen (1989), p. 7

⁹⁴ Gelderblom et al. (2004), p.

5.3 Discussie

Bij de verschijning van de dichtbundel werd er behoorlijk heftig gereageerd. Eerder is al geschreven dat de bundel in Utrecht zelfs verbrand is. Maar ook vandaag de dag wordt er nog gesproken van “een echte hete aardappel, die ook na ruim drieënhalve eeuw maar niet wil afkoelen”.⁹⁵ De titel van het boek waarin Van Stipriaan dit schrijft, zegt eigenlijk al genoeg: *Schokkende boeken*. Uit zo’n titel alleen al blijkt dat er ook in deze eeuw op de *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen* geschokt wordt gereageerd. De bundel is door auteurs die erover hebben geschreven als het ware verbannen uit de canon. De slechte naam maakt het nu lastig om onderzoek te doen. Schrijvers willen wellicht niet geassocieerd worden met dergelijke seksuele beschrijvingen. Dat is jammer, want dit onderzoek heeft bijvoorbeeld laten zien dat er nog veel meer te halen valt uit de bundel. De andere elementen van de bundel zijn voor de verandering een keer niet onbesproken gebleven, maar ook toegelicht. Hoewel in dit onderzoek die onderdelen kort zijn beschreven, zou er in vervolgonderzoek nog veel dieper kunnen worden ingegaan op de andere elementen. Een uitgebreide analyse van de gedichten over verschillende onderwerpen zou hiervan een voorbeeld kunnen zijn. Ook is bekend dat Van der Merwede gedichten heeft geschreven in brieven naar Adriaan van Bleyenburgh. Misschien ook iets voor vervolgonderzoek om daar eens goed naar te kijken. In dit onderzoek is in ieder geval al een eerste stap gezet door niet alleen aandacht te schenken aan de erotische gedichten, maar de hele bundel in de bespreking mee te nemen. Het zou mooi zijn als auteurs het vooroordeel dat de bundel één grote ‘shok’ is links laten liggen en zich durven te wagen aan nieuw onderzoek.

---

⁹⁵ Van Stipriaan (2014), p. 52

6. Bibliografie

Primaire literatuur

Merwede, M. van de (1651). *Uyt-heemsen oorlog ofte Roomse min-triompfen. Van MvM. Hr. van Cl.: voor-gevallen bescheven in 't jaer 1647, 48, 49 en 50*. Den Haag: Gedrukt bij Isaac Burghoorn, in de Wage-stræet.

Bloemlezing: M.v.M.Hr. van Cl., *Mintriompfen in Rome : 1647-1650 : openhartige gedichten van een erotomaan*. Ed. Arie-Jan Gelderblom e.a. Amsterdam 2004.

Secundaire literatuur

Bartelink, G.J.M. (2000). *Wereldmythologie*. Utrecht: Het Spectrum

Bork, G.J. et al. (2012-2015). *Algemeen letterkundig lexicon*. Geraadpleegd via http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/.

Cohen, E.S. (1998). 'Seen and known: prostitutes in the city-scape of late-sixteenth century Rome'. In: *Renaissance studies*. Volume 12, nummer 3, p. 392-409.

Es van, G.A. & Rombauts, E. (1952). *I. Dichters van aardse schoonheid en geneugten, 1. Erotische poëzie*, in: *Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden V*. 's Hertogenbosch: Teulings
Geraadpleegd via http://www.dbnl.org/tekst/bauro01gesco5_01/bauro01gesco5_01_0007.php.

Groenendijk, L. & Roberts, B. B. (2004). *Losbandige jeugd. Jongeren en moraal in de Nederlanden tijdens de late Middeleeuwen en de Vroegmoderne Tijd*. Hilversum: Verloren

Heestermans, H. et al. (1980). *Erotisch woordenboek*. Utrecht: Het Spectrum

Leemans, I. (2002). *Het woord is aan de onderkant. Radicale ideeën in Nederlandse pornografische romans 1670-1700*. Nijmegen: Uitgeverij Van Tilt

Mooij de, C. et al. (1992). *Vastenavond – Carnaval: feesten van de omgekeerde wereld*. 's Hertogenbosch: Noordbrabants Museum

Porteman, K. & Smits-Veldt, M. (2008). *Een nieuw vaderland voor de muzen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560-1700*. Amsterdam: Bert Bakker

Pol, L. (1996). *Het Amsterdamse hoerdom: prostitutie in de zeventiende en achttiende eeuw*. Amsterdam: Wereldbibliotheek

Schenkeveld-van der Dussen, M.A. (1989). 'De poëtica van een libertijnse zelf-voyeur'. In: *De Nieuwe Taalgids*. Jaargang 82., 2-15.

http://www.dbnl.org/tekst/taa008198901_01/taa008198901_01_0003.php

Schenkeveld- van der Dussen et al. (1993). *Nederlandse literatuur, een geschiedenis*. Groningen: Martinus Nijhoff Uitgevers

Van Stipriaan van, R.(2014). 'Jagen op kleuters: Matthijs van der Merwedens mintriomfen'. In: *Schokkende boeken*. Hilversum: Verloren

Verhoeven, G. (2009). *Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen van Hollandse en Brabantse steden (1600-1750)*. Hilversum: Verloren

Frank- van Westrienen, A. (1958). *De groote tour. Tekening van de educatiereis der Nederlanders in de zeventiende eeuw*. Amsterdam: Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij BV

7. Bijlagen

Gedichten

All' istessa Amarilli.

Droef Spiegel-glas van mijn verlore sinnen,
    Swaer Gilden-hoofd van 'tproef-stuk van mijn minne,
    Onthelme Diaen, die Plutoos scepter draegt,
    Het hert leyd onder 't net dat gy soo nijdig jaegt.
Waer toe met swaren storm mijn leet te trotsen,
In't lang omhelst verderf van klip en rotsen?
    Waer toe mijn hert gepord tot schip-breuk en elend,
    Daer mijn mistrooste ziel 'tgewillig roer na wend?
Daer ik gestaeg den schoot mijns druks ga vieren,
En mijn ontpeereld Lied met tranen cieren?
    Waer toe met wreed beleyd mijn ongenucht gebaend?
    Waer toe mijn knagend leet van knagen aen-gemaend?
Waer toe de gramme herten t'saem gespannen,
Om al mijn vreugd voor eeuwich uyt te bannen?
    Daer my den blijdsten dag een droevig wesen bied,
    En 't alder-schoonste Land met tranen over-giet;
Niet die my op de bleeke wangen leggen,
En 'tswakke leet ook sonder spreken seggen,
    Maer die ik eewig in't benaeude hert behiel
    Tot voedsel van mijn smert, tot knaging van mijn ziel.
Waer toe soo grooten Schenders vyer te stoken,
Daer al mijn rust en vryheyd is gebroken,
    Daer al mijn tegen-weer en krachten zijn ontheyd,
    Daeral mijn vast gebouw in puyn en asschen leyd?
Waer toe, seg, sware Tucht-vrouw van mijn sinnen,
Om mijn verwonne zieltjen t'over-winnen,
    En quaet op goet gesaeyt, en min met haet gesprengt,
    En hel- en hemel-vreugd, en aerd en lucht gemengt?
Waerom uyt nijd, en haters kromme zielen,
Mijns levens loop met onbedachte hielen
    En reed'loosheyd bedwelmt, daer nimmer reden slaept;
    En quaet uyt goet gesocht, en haet uyt min geraept?
'kWil u gewillig met mijn aders drenken,
'kWil u mijn ziel, en al mijn krachten schenken,
    'kKoom met gebogen knie voor 'tAutaer van u min,
    En breng mijn beste vrucht vack t'uwen Tempel in.

Sendo guarito in pochi giorni, & havendo suirginato afatto Checha Bianca, mi svegliai la notte d'un insogno d' Amarilli, e mi missi subito con questi pensieri à battere il tamburro della mia Checha.

I K koom vol vyers uyt mijnen droom geschoten,
    Daer ik een sloopken uyt de Dong sach vloten,
    Ontseyld, en stureloos, op't scheyden van de nacht,
    Gansch eenig en alleen met Amaril bevracht;
Die soo het scheen den balling na wou jagen,
Die met een herden nek het jok wil dragen,
    Dat uyt een scherpe rots van bloeds-gescheurde trou,
    Spijt Hel en Hemel, door een blixem bersten wou.
Ik wek mijn Kleuter, die de holle nachten

Van mijn verliefde stormen uyt wil wachten,
     En koom haer gansch verstaelt gedoken in den schoot,
     Daer ik mijn rijpe druyf soo woelend overgoot.
 Maer al mijn brand speeld met versonde sinnen
 Op't verre spook, ik wil ter dennen binnen,
     Van de verlate kaeg, 'klaet hert en sin verraen,
     En rand myn Amaril, en rand myn Kleuter aen:
 'kVal aen haer mond, 'tsijn Amaril haer lippen,
 Ik laet daer myn gesmolte zieltje glippen,
     Ik preng haer in myn erm, sy wringt haer om myn dgy,
     Sy mompelt, en ik hijg, sy worstelt, en ik stry,
 Sy drukt mijn mond, en ik haer dweege leden,
 Sy voeld haer hert, en't myn te samen smeden,
     Terwijl den herden bout daer al ons werk op speeld,
     Den heelen eygendom van hare krachten steeld,
 'tGesicht verschiet, de leden syn aen't sitt'ren,
 De spraek verhuyst, en al de sinnen schitt'ren,
     Daer valt den heeten daeu, daer gaen ons krachten heen,
     Daer storten wy te saem, daer vloeyen wy in een.
 Dus ver houd Amaril myn min gekluystert;
 Maer als't verstand weer door die vlaeg ontduystert
     Sig by een ander vind, soo seg ik met een lach,
     Die struyf is goed geweest, had sy wat van't beslach.

Ad Amarilli.

WAT wast, mocht, Amaril, u oog eens voelen,
     Hoe hier mijn ongebonde lusten woelen,
     Gy saegt misschien mijn vyer voor wispelturig aen,
     Maer neen, u min blijft eeuwig in mijn boesem staen.
 Neen, sware tucht-vrou van mijn dweege sinnen,
 'tBrenge geen afgodery ten tempel binnen,
     Die maer alleen voor u, hoe-wel vergeefs, gewijd,
     Mijn immer vast gemoed van alle vlekken vrijt.
 Neen dit gevry, uyt* Doctors raed getogen
 Heeft noyt mijn trouwe vlammen overwogen,
     Heeft noyt den dieren eed' van mijn verknocht gemoed.
     Gewurpen in het sand, gestooten met de voet.
 Gelijk een schip, in vremde zee en baren,
 Altijdt maer wil met eenen stuer-man varen,
     En vele havens raekt, soo is't, waer dat ik vloog,
     U in het hert alleen, en honderd in het oog.
 Hoe-wel wel-eer de wraek mijn ziel verblinden
 En mijn schier eer dee haten als ik minden;
     Schoon mijnen haet niet hieu van u sijn wrokken leed,
     Maer van den af-keer daer u min mee was bekleet;
 Die uyt u naeste bloed sijn voedsel haelden,
 Dat met geveynstheyd 'topen hert betaelden,
     Dat ik u over droeg in vollen eygendom,
     Doen gy noch met mijn min gingt ongevoelig om.
 Nu vind ik niet dat mijnen brand verhindert,
 Nu u volwasse reden is ontkindert:
     Daer valt geen morren meer op mijn herd-nekkig vyer,
     Al lag'er aen u deur een vreeslijk Tyger-dier;
 Al was't den droeven wachter vander hellen,
 'k Sou daer de sware vlammen tegen stellen
     Van mijn vernielend vyer, dat u alleen maer vond
     Die tegen sijne kracht met vaste voeten stond.
 Ik wil, koom ik eens aen u klip te stooten
 Den vasten hulk die nu leyt ree te vloten,
     En uwe haven kiest, en u vergode min,

Noch vlieden uyt 'tgemeen, en gaen ten Hemel in.

*Den Cavaglier Alfonso Ferri vermaert Medecijn / die my rade in't jaer 1647. te Romen uyt een seer sorghelyke siekt komende/wilde ik gesont blijven/een Meyskenby my te nemen.

Op de Dood van sijn Hoocheyd Prins Willem van Oranje, ende de geboorte van den jongen Prins.

Sonnet.

Dese na-volgende verskens zijn in *Holland* gemaekt,

IN diepe duysternis, verlaten van de Son,
Wiens onversiens vertrek heel *Kristen-rijk* dee beven
Met wanhoops geessel, na den grootsten ramp gedreven,
Die oyt 'tvoorsienig oog ons Lands berey ken kon,

In't swellen van den twist, die eygen baet begon,
In't struyk'len van de Staet, in't twijfflen van ons leven,
Als yeder-een sijn lust den vollen toom ging geven,
En dat sig *Holland*, als een Weeu, verlate von,

En onsen *Buer-man*, die gedwonge vrindschap spijt,
Sat in sijn vuyst en loeg, dat *Spanjen* daer van schatert,
En sijnen gragen balg en kinne-bakken watert,

Raekt *Spanjen* al sijn hoop, en wy ons wan-hoop quijt,
En sien door schoonder Son, doch met beneveld wesen,
Ons *Steden* weer geschraegt, ons *Prinsen* weer verresen.

Sonnet Aen Ionkvr: M.V.D. Op haer blond gekruld haer.

'k SEG aen den blonden krul, die om u wangen swierd,
Daer my het zieltje, sonder eenig ziel-versetje,
Gelijk een vliegjen in een schem 'rend spinne-netje,
Sig selven in verhangt, en ten verderve stierd,

Dat aerdig vinke-net van ons ontvlogen herten,
'tSteek-garen van ons min, de vlou van onse lust,
Dat ik hem dik beny dat hy u oogjes kust,
En niet en voeld den brand, die my soo diep gaet smerten.

Maer stel mijn weer te vree, dat hy geen Min verstaet,
Om uwe knop-roos te doen pronken op haer steel,
Waer van hem hoop noch vrees gaet sijn gevoelen wetten;

En dat, schoon hy alleen met u te bedde gaet,
Hy niet kan hoeden, dat ik hem u kusjen steel,
Ja selfs in sijn gesicht hem horens op ga setten.*

*De afbeelding kon helaas niet worden overgenomen.